

2019/20 õ.a keemiaolümpiaadi piirkonnavooru ülesannete lahendused

9. klass

Ülesanne 1. Keemia akvaariumis (12 p)

- a) i) järv jäävabal talvel; (0,5)
ii) Peipsi järv (30 m merepinnast) (0,5)
iii) Võrtsjärv (soolasisaldus vees 0,7%) (0,5)
- b) i) $V(\text{O}_2) = 1 \text{ dm}^3 \cdot 1 \text{ kg} / 1 \text{ dm}^3 \cdot 8,3 \text{ mg} / 1 \text{ kg} \cdot 1 \text{ mmol} / 32,00 \text{ mg} \cdot 22,4 \text{ cm}^3 / 1 \text{ mmol} = 5,81 \text{ cm}^3 \approx 5,8 \text{ cm}^3$ (1,5)
ii) 1 liitris leidub vett: $m(\text{vesi}) = 1000 \text{ g} \cdot (1 - 3,5 / 100) = 965 \text{ g}$ (0,5)
 $n(\text{H}_2\text{O}) = 965 \text{ g} \cdot 1 \text{ mol} / 18,016 \text{ g} = 53,56 \text{ mol}$ (0,5)
 $n(\text{O}_2) = 7,0 \text{ mg} \cdot 1 \text{ mmol} / 32,00 \text{ mg} = 0,21875 \text{ mmol} = 2,1875 \cdot 10^{-4} \text{ mol}$ (0,5)
Vee molekulide arvu suhe hapniku molekulide arvu on võrdne nende moolide suhtega:
 $N(\text{H}_2\text{O})/N(\text{O}_2) = n(\text{H}_2\text{O})/n(\text{O}_2) = 53,56 \text{ mol} / 2,1875 \cdot 10^{-4} \text{ mol} \approx 240\,000$ (0,5)
- c) i) $\text{CO}_2, \text{HNO}_3, \text{Li}_2\text{O}, \text{H}_2\text{S}, \text{SO}_3, \text{SrO}$ (3)
ii) CO_2 – süsinikdioksiid; HNO_3 – lämmastikhape; H_2S – divesiniksulfiid(hape);
 SO_3 – vääveltrioksiid (2)
iii) $\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2\text{CO}_3$ (0,5)
 $\text{Li}_2\text{O} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{LiOH}$ (0,5)
 $\text{SO}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2\text{SO}_4$ (0,5)
 $\text{SrO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Sr}(\text{OH})_2$ (0,5)

Ülesanne 2. Keemia valgustab teed (10 p)

- a) C – kaltsiumhüdroksiid,
D – süsinikdioksiid,
E – kaltsiumkarbonaat,
F – vesi (divesinikoksiid, oksidaan),
G – kaltsiumoksiid,
H – kloor,
J – vesinikkloriid,
K – süsinik(mono)oksiid (4)
- b) reaktsioon 1: $\text{CaC}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca}(\text{OH})_2 + \text{C}_2\text{H}_2$ (1)
reaktsioon 2: $2\text{C}_2\text{H}_2 + 5\text{O}_2 \rightarrow 4\text{CO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$ (1)
reaktsioon 3: $\text{CO}_2 + \text{Ca}(\text{OH})_2 \rightarrow \text{CaCO}_3 + \text{H}_2\text{O}$ (0,5)
reaktsioon 4: $\text{CaCO}_3 \rightarrow \text{CaO} + \text{CO}_2$ (0,5)
reaktsioon 5: $\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca}(\text{OH})_2$ (0,5)
reaktsioon 6: $\text{C}_2\text{H}_2 + \text{Cl}_2 \rightarrow 2\text{C} + 2\text{HCl}$ (1)
reaktsioon 7: $\text{C} + \text{CO}_2 \rightarrow 2\text{CO}$ (0,5)
reaktsioon 8: $\text{Fe}_2\text{O}_3 + 3\text{CO} \rightarrow 2\text{Fe} + 3\text{CO}_2$ (1)

Ülesanne 3. Puhas töö (10 p)

- a) Ühendi B üldvalem on SiX_n .
Räni molaarmass on 28,085 g/mol.
Räni massiprotsent ühendis avaldub kui
 $M(\text{Si}) / (M(\text{Si}) + n \cdot M(\text{X})) = 0,1653$ (1)
Seega saame avaldada $M(\text{X}) = 141,78 / n$
Kõige paremini sobib perioodilisustabeli elementide molaarmassidega kokku $n = 4$
korral saadud $M(\text{X}) = 35,45 \text{ g/mol}$ ja vastav element on kloor. (1)

Ka vesinikuühendi valem HX ning Si paiknemine IVA rühmas viitab sellele, et $n = 4$.

B valem on seega SiCl_4

c) Mooliprotsendi arvutamiseks võime näiteks leida täpselt 100 g sisalduva moolide arvu kõigi ainete kohta.

$$n(\text{Si}) = 100 \text{ g} \cdot 0,9999958 \cdot 1 \text{ mol} / 28,09 \text{ g} = 3,559971 \text{ mol}$$

$$n(\text{Al}) = 100 \text{ g} \cdot 0,0000017 \cdot 1 \text{ mol} / 26,98 \text{ g} = 6,30 \cdot 10^{-6} \text{ mol}$$

$$n(\text{Ca}) = 100 \text{ g} \cdot 0,0000014 \cdot 1 \text{ mol} / 40,08 \text{ g} = 3,49 \cdot 10^{-6} \text{ mol}$$

$$n(\text{Mn}) = 100 \text{ g} \cdot 0,0000009 \cdot 1 \text{ mol} / 54,94 \text{ g} = 1,64 \cdot 10^{-6} \text{ mol}$$

$$n(\text{Mg}) = 100 \text{ g} \cdot 0,0000002 \cdot 1 \text{ mol} / 24,30 \text{ g} = 8,23 \cdot 10^{-7} \text{ mol} \quad (1,5)$$

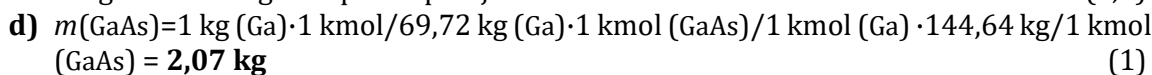
Mooliprotsent on:

$$\% \text{mol}(\text{Si}) = n(\text{Si}) / (n(\text{Si}) + n(\text{Al}) + n(\text{Ca}) + n(\text{Mn}) + n(\text{Mg})) \cdot 100\% = \mathbf{99,99966} \quad (0,5)$$

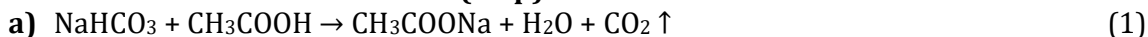
Miljardi aatomi puhul on mooliprotsent:

$$\% \text{mol}(\text{Si}) = n(\text{Si}) / (n(\text{Si}) + n(\text{ebapuhtused})) \cdot 100\% = 10^9 / (10^9 + 1) \cdot 100\% = 99,9999999\% \quad (0,5)$$

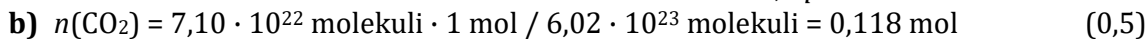
Seega on räni liiga ebapuhas pooljuhtelektroonikas kasutamiseks. (0,5)

Ülesanne 4. Teeme ise vulkaani! (10 p)

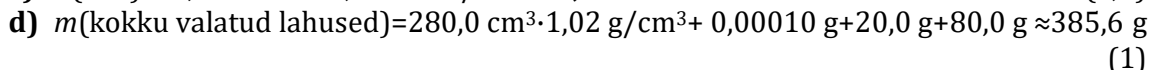
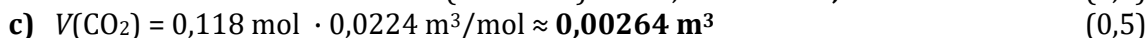

$\text{NaHCO}_3 + \text{CH}_3\text{COOH} \rightarrow \text{CH}_3\text{COONa} + \text{H}_2\text{CO}_3$ annab ainult 0,5 p.

Teisi saadusi tekib sama palju kui CO_2 , järelikult tekib ka 0,118 mol CH_3COONa ja 0,118 mol H_2O .

$$\text{Saaduste moolide summa on } n(\text{saadused}) = 3 \cdot 0,118 \text{ mol} = \mathbf{0,354 \text{ mol}} \quad (0,5)$$

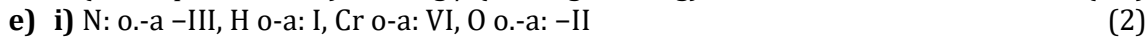
Kokku valatud lahuste mass väheneb ainult eralduva CO_2 arvel. (0,5)

Vastavalt reaktsioonivõrrandile tekib sama palju CO_2 moole, kui on söögisoodat:

$$n(\text{CO}_2) = n(\text{NaHCO}_3) = 280 \text{ cm}^3 \cdot 1,02 \text{ g/cm}^3 \cdot 0,0200 \cdot 1 \text{ mol} / 84,0 \text{ g} = 0,068 \text{ mol} \quad (1)$$

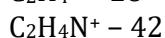
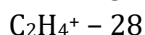
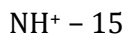
$$m(\text{CO}_2) = 0,068 \text{ mol} \cdot 44,01 \text{ g/mol} = 2,99 \text{ g} \quad (0,5)$$

$$\%(\text{nõudepesuvahend}) = 20,0 \text{ g} / (385,6 \text{ g} - 2,99 \text{ g}) \cdot 100\% = 5,23\% \quad (0,5)$$

Ülesanne 5. Paadiretke mõrvamüsterium (8 p)

a) Mürk leiti vanemlaborandi juurest. (1)

b) Mürgi intensiivseima ja kõige nõrgema signaali suhe on $N = 40/10 = 4$ (1)

c) 1 p iga struktuur, mis vastab **B** molekulmassile ja sisaldab 9. klassi teadmiste kohaselt õiget aatomite sidemete arvu (nt HNCO). 1 p ka iga reaalselt eksisteeriva struktuuri eest,

mis ei sisalda 9. klassi teadmiste kohast sidemete arvu (nt HN_3). (2)

d) $\text{ND}^+ - 16$

$\text{C}_2\text{D}_4^+ - 32$

$\text{C}_2\text{D}_4\text{N}^+ - 46$

$\text{C}_2\text{D}_5\text{N}^+ - 48$

(2)

Ülesanne 6. Komplekside kirju maailm (20 p)

a) i) Valguse lainepikkus kahaneb. (0,5)

ii) Valguse energia kasvab. (0,5)

iii) $5 \cdot 10^6$ (0,5)

iv) ultraviolettkiirgus (0,5)

b)

Aine	N, cm^{-1}	λ , nm	värv
$[\text{Ti}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$	20300	493	Punane
$[\text{V}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$	12600	794	Roheline
$[\text{Cr}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$	17400	575	Sinine

(1,5)

c) Ligand 1 - Cl^-

Ligand 2 - NH_3 (etteantud)

Ligand 3 - CN^-

Ligand 4 - Br^-

Ligand 5 - F^-

Metalliioon A - Cr^{3+}

Metalliioon B - Mn^{2+}

Metalliioon C - V^{3+}

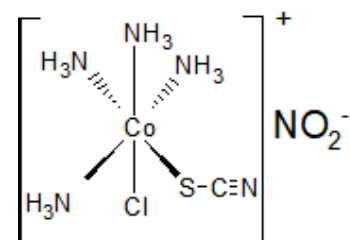
Metalliioon D - Co^{2+}

Metalliioon E - Co^{3+}

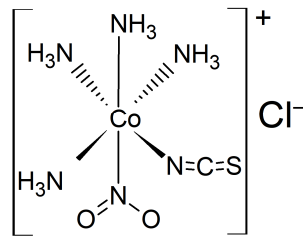
(3,5)

d)

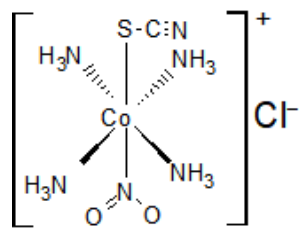
i) koordinatsioonisfääri isomeer

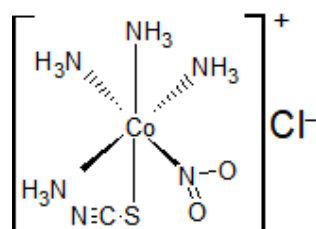
ii) sidemeisomeer

iii) geometriline isomeer

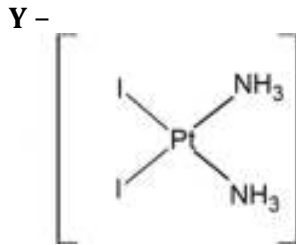

iv) optiline isomeer

(2)

e) X - NH_3

Z - AgNO₃ (1,5)

f) S: $[\text{Pt}(\text{NH}_3)_2(\text{NH}_2)_2\text{CS}]_2\text{Cl}_2$ %S) = $(6 \cdot 14,01) / (6 \cdot 14,01 + 14 \cdot 1,008 + 2 \cdot 32,06 + 2 \cdot 12,01 + 195,1 + 2 \cdot 35,45) \cdot 100\% = 18,58\%$

L: $[\text{Pt}((\text{NH}_2)_2\text{CS})_4]\text{Cl}_2$ %S) = $(8 \cdot 14,01) / (8 \cdot 14,01 + 16 \cdot 1,008 + 4 \cdot 32,06 + 4 \cdot 12,01 + 195,1 + 2 \cdot 35,45) \cdot 100\% = 19,65\%$ (2)

g) i) A - Fe

B - FeCl₂

C - HCN

D - Ca(OH)₂

E - Ca₂[Fe(CN)₆]*11 H₂O

F - KCl

G - CaK₂[Fe(CN)₆]

H - K₂CO₃

I - K₄[Fe(CN)₆]

J - K₃[Fe(CN)₆]

(5)

ii) Reaktsioonid:

